

«پژوهشگر کرامی»

صفحاتی را که مشاهده می فرمائید، گزیده ای محدود از یک سند پژوهشی طولانی است که شامل:

برای مشاهده فهرست دیجیتال پایان نامه ها / رساله های می توانید به آدرس ذیل مراجعه کنید:

<http://lib.uok.ac.ir:8080>

در صورت به وجود آمدن هرگونه مشکل و پرسش در زمینه دسترسی، تهیه و استفاده از منابع الکترونیکی و دیجیتال به بخش پایان نامه ها و منابع دیجیتال کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد مراجعه نموده و تماس بگیرید!

شماره تماس ۰۸۷-۳۳۶۲۴۰۰۶

دانشگاه کردستان
دانشکده زبان و ادبیات
گروه زبان و ادبیات فارسی

پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته زبان و ادبیات فارسی

عنوان:

تحلیل گفتمان بوم‌گرایی در آثار علی‌اشرف درویشیان
(مطالعه موردی: مجموعه داستان‌های آبشوران و همراه آهنگ‌های بابام)

پژوهشگر:

هاجر هدایتی‌زاده

استاد راهنما:

دکتر هیوا حسن‌پور

استاد مشاور:

دکتر یوسف کرمی‌چمه

مرداد ۱۴۰۲

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه کردستان
دانشکده زبان و ادبیات
گروه زبان و ادبیات فارسی

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته زبان و ادبیات فارسی

عنوان:

تحلیل گفتمان بوم‌گرایی در آثار علی‌اشرف درویشیان
(مطالعه موردی: مجموعه داستان‌های آبشوران و همراه آهنگ‌های بابام)

پژوهشگر:

هاجر هدایتی‌زاده

استاد راهنما:

دکتر هیوا حسن‌پور

استاد مشاور:

دکتر یوسف کرمی‌چمه

مرداد ۱۴۰۲

دانشگاه کردستان
دانشکده‌ی زبان و ادبیات
گروه زبان و ادبیات فارسی

پایان‌نامه ارائه شده به عنوان بخشی از فعالیت‌های تحصیلی لازم جهت اخذ درجه
کارشناسی ارشد (M.A) در رشته زبان و ادبیات فارسی

عنوان:

تحلیل گفتمان بوم گرایی در آثار علی اشرف درویشیان (مطالعه
موردی: مجموعه داستان‌های آبشوران و همراه آهنگهای بابام)

پژوهشگر:

هاجر هدایتی‌زاده

در تاریخ ۱۴/۵/۱۴۰۲ توسط کمیته تخصصی و هیات داوران زیر مورد بررسی قرار گرفت و با درجه
عالی به تصویب رسید.

امضاء	مرتبۀ علمی	نام و نام خانوادگی	هیات داوران
	استادیار	دکتر هیوا حسن پور	۱- استاد راهنما
	استادیار	دکتر یوسف کریمی چمه	۲- استاد مشاور
	استاد	دکتر پارسا یعقوبی جنبه سرایی	۲- استاد داور داخلی
	استادیار	دکتر هادی یوسفی	۳- استاد داور خارجی

مهر و امضاء معاون آموزشی و تحصیلات تکمیلی دانشکده

دکتر مسعود دهقان

مهر و امضاء مدیر گروه
دکتر هیوا حسن پور

چکیده

گفتمان در شکل‌دهی، خوانش و معنادهی به تجربه (آگاهی) نقش بسزایی دارد. از آنجایی که آگاهی ما از پدیده‌ها و حوادث و وقایع جهان بیرون در محدوده قید و بندهای گفتمانی شکل می‌گیرد؛ لذا پیوند ناگسستنی با نقد ادبی دارد، یکی از انواع نظریه‌های ادبی که در چند سال اخیر در ایران مورد توجه قرار گرفته است، نقد بوم‌گرایانه است. این نقد به بررسی چگونگی تعامل انسان با محیط زیست بیرونی می‌پردازد. که این شیوه تعامل به صورت ضمنی، حاوی گفتمان خاصی است که نویسنده یا راوی با استفاده از بافت موقعیتی، کلامی و پیشینه تاریخی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی داستان یا حادثه‌ای آن را به مخاطب انتقال می‌دهد. در این نوع از نقد، به بررسی ادبیات بومی در پیوند با مسائل مطرح شده و تأثیر و تأثر محیط و دیدگاه نویسنده از هم پرداخته می‌شود. در همین راستا با استفاده از شیوه پژوهش توصیفی - تحلیلی به بررسی دیدگاه‌های بوم‌گرایانه علی‌اشرف درویشیان (۱۳۲۰-۱۳۹۶ه.ش) در دو مجموعه داستان او با عنوان «آبشوران» و «همراه آهنگ‌های بابام» پرداخته شده است. درویشیان در خانواده‌ای کم‌برخوردار و در حاشیه شهر کرمانشاه - آبشوران - دنیا آمد. به همین خاطر او از کودکی شاهد فقر گسترده‌ای بود که گریبانگیر خانواده شده بود. لذا طبیعت و محیط پیرامونی او به نحو خشنی اوضاع را برای این قشر از مردم سخت‌تر کرده بود. این ارتباط دو سویه طبیعت و زندگی طبقه فرودست به نحو بارزی درویشیان را تحت تأثیر قرار داده بود که در این پژوهش در قالب دسته‌بندی‌هایی شامل «ارزیابی»، «برجسته‌سازی»، «هویت»، «محوسازی»، «قالب‌سازی»، «واقع‌بودگی»، «ایدئولوژی»، «گفتمان» و «استعاره‌ها» نشان داده شده است. تفسیر موارد ذکر شده نشان از آن دارد که زیست‌بوم و گفتمان بوم‌گرایانه نقش بسیار زیادی در شکل‌گیری واقعیت و طرز تلقی آن، نامگذاری‌ها، ایدئولوژی و سلطه آن بر مردم فرودست دارد. این داستان‌ها بازنمایی واقع‌گرایانه از زندگی افرادی بود که نقش طبیعت را در ارتباط با زندگی و روح و روان خود به خوبی درک کرده بودند.

کلیدواژه‌ها: تحلیل گفتمان، نقد ادبی، نقد بوم‌گرایانه، علی‌اشرف درویشیان، آبشوران، آهنگ‌های بابام.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل اول: مقدمه و کلیات پژوهش
۲	۱-۱- مقدمه
۲	۲-۱- کلیات
۲	۱-۲-۱- بیان مسأله
۴	۲-۲-۱- پرسش‌های پژوهش
۵	۳-۲-۱- اهداف پژوهش
۵	۴-۲-۱- پیشینه پژوهش
۶	۵-۲-۱- ضرورت انجام پژوهش
۶	۶-۲-۱- روش انجام پژوهش
۷	۷-۲-۱- اجزای پژوهش
۸	فصل دوم: مبانی نظری پژوهش
۹	۱-۲- تحلیل گفتمان ادبی
۱۰	۲-۲- ساختار دو مجموعه داستانی «آبشوران» و «همراه آهنگ‌های بابام»
۱۱	فصل سوم: تحلیل و بررسی
۱۲	۱-۳- ارزیابی
۲۲	۲-۳- برجسته‌سازی
۲۳	۱-۲-۳- برجسته نشان دادن حیوانات خانگی
۲۷	۲-۲-۳- برجسته‌سازی زبانی
۲۷	۳-۳- هویت
۳۳	۴-۳- محوسازی
۳۷	۵-۳- قالب‌ها و قالب‌سازی
۳۸	۶-۳- واقع بودگی
۳۹	۷-۳- ایدئولوژی و گفتمان
۴۱	۸-۳- گفتمان قدرت
۴۳	۹-۳- گفتمان‌های مخرب و گفتمان‌های دوپهلوی
۴۵	۱۰-۳- استعاره‌ها
۴۷	فصل چهارم: نتیجه‌گیری
۴۸	۱-۴- نتیجه‌گیری
۵۰	۲-۴- مشکلات انجام پژوهش
۵۰	۳-۴- پیشنهادهایی برای انجام پژوهش
۵۱	منابع

فصل اول:
مقدمه و کلیات پژوهش

۱-۱- مقدمه

شاخه‌ای از ادبیات داستانی که حجم کمتری را نسبت به داستان بلند یا رمان به خود اختصاص می‌دهد، داستان کوتاه است، در این نوع ادبی مخاطب به مدت کوتاهی، نظاره‌گر رویدادهایی است که در حال وقوع هستند. درویشیان یکی از نویسندگان داستان‌نویسی سبک واقع‌گرا است و در اغلب تألیفات وی، نشانه‌های زیادی از طبیعت بومی، به ویژه طبیعت کرمانشاه دیده می‌شود. داستان‌های او معمولاً با زبانی عامیانه و بیشتر از زاویه دید اول شخص، روایت می‌شوند و گرایش‌های بوم‌گرایانه بازتاب ویژه‌ای در آثار او دارد. یکی از روش‌های نقد ادبی که در تحلیل آثار ادبی بسیار کاربردی به نظر می‌رسد، بهره‌گیری از دیدگاه‌های تحلیل گفتمان ادبی است. در نظر «استوارت هال» ما دنیای پیرامونی را از طریق بازنمایی می‌سازیم و در گفتمان، بازسازی می‌کنیم. هیچ چیز معناداری خارج از گفتمان وجود ندارد و گفتمان، نوعی زبان یا نظام بازنمایی است که از لحاظ سیاسی و اجتماعی، بسط می‌یابد تا مجموعه‌ای منسجم از معانی را درباره یک حیطه موضوعی مهم تولید و توزیع کند (بیرنه و سیلورمن، ۱۳۹۸: ۱۱). در گزینش گفتمان‌های بوم‌گرایانه ما شاهد تصویر زنده‌ای از آداب و رسوم و زندگی مردمان روستایی و خطه کرمانشاه هستیم. از جمله مصادیق بوم‌گرایی در داستان‌های او توجه به محیط‌زیست است، با این توضیح که در قرن اخیر با توجه به بحران‌های ایجاد شده در نتیجه جنگ‌ها و دستکاری‌های انسانی، این مسأله به یکی از دغدغه‌های اصلی انسان معاصر تبدیل شده و با توجه به ارتباط دو سویه انسان با محیط زیست، توجه بدان ضروری می‌نماید.

تحقیق و بررسی در تألیفات ادبی و پیدا کردن اثرهایی که با گزینش گفتمان بوم‌گرایانه به نگارش و طرح مباحث گوناگون در این زمینه می‌پردازند؛ از دغدغه‌های اصلی این پژوهش است. از آن جایی که «بحران زیست‌محیطی، کاملاً یک بحران فرهنگی است و راه‌حل آن هم باید از همین رهگذر پیگیری شود» (محقق‌داماد، ۱۳۹۰: ۱۷۸) در نتیجه ادبیات و متون ادبی، اغلب مسیر انتقال تأملاتی برای تصحیح دید نسبت به موضوعات زیست‌محیطی هستند و مواردی از این قبیل در لابه‌لای مطالب آن‌ها مطرح می‌شود. دگرگونی پندار آدمی در باب اهمیت باشنده‌های محیط‌زیستی و در نتیجه ارتباط دو سویه اندیشه‌های اخلاقی انسان با محیط فیزیکی، گفتمان ادبی بوم‌گرایانه درصدد نشان دادن پیوند میان متون ادبی با محیط زیست اوست. به همین سبب در پایان‌نامه پیش رو دو اثر از آثار علی‌اشرف درویشیان با عنوان‌های «آبشوران» و «همراه آهنگ‌های بابام» از دسته آثاری هستند که به صورتی آشکار و صریح در قالب گفتمان‌های متفاوت از محیط‌زیست بهره می‌گیرند و به شکلی رئالیستی و واقع‌گرایانه آنتروپی زندگی انسان امروز و محیط فیزیکی را نمایش می‌دهند.

۱-۲- کلیات

۱-۲-۱- بیان مسأله

طرح اصلی این پژوهش به نقش و جایگاه بوم در برساخت گفتمان حاکم بر آثار داستانی درویشیان (با تکیه بر دو مجموعه داستان آبشوران و همراه آهنگ‌های بابام) می‌پردازد. گفتمان «در ساده‌ترین شکل، همان زبان به علاوه بافت است. منظور از بافت همان چیزی است که شامل تجربه‌ها، فرضیات و انتظارات ماست» (وودز، ۱۳۹۶: ۱۴). نقد بوم‌گرا نیز «به زبان ساده، مطالعه رابطه بین ادبیات و جهان طبیعت است» (گولوتلی به نقل از پارساپور، ۱۳۹۲: ۱۵). بنابراین گفتمان بوم‌گرایی ناظر به معنایی است که در بافت معینی و بر اساس پیوند و ارتباط متن (در اینجا متن ادبی) با طبیعت شکل می‌گیرد. با توجه به آن که هر نویسنده‌ای از منظر خاصی به مباحث و موضوعات اطراف خود می‌پردازد و از هر موضوعی بر اساس چشم‌انداز بخصوصی که دارد، معنای ویژه‌ای عرضه می‌کند بنابراین می‌توان به تحلیل چشم‌اندازها پرداخت. این تحلیل‌ها می‌تواند حقایق جالب توجهی از ایدئولوژی‌ها، فردیت‌ها، نگرش‌ها و... روشن کنند.

درویشیان از نویسندگان معاصر داستان‌نویسی غرب کشور به شمار می‌رود که عمده مضامین داستان‌هایش برگرفته از زندگی و اوضاع اجتماعی عصر نویسنده است. او زبان حال مردم روزگار خودش است و با بیان خود و از منظر خاص خود به حال و روز مردم پرداخته است. تجربه زیسته او در کار نویسندگی‌اش بسیار تأثیرگذار بوده است و سعی کرده در قالب رئالیسم سیاه و با برجسته کردن، بدی‌ها و جنبه‌های منفی زندگی و اجتماع به انتقاد از وضع موجود بپردازد. مسأله اصلی این پژوهش، بررسی و تحلیل معنایی است که در دو مجموعه داستان آبشوران و همراه آهنگ‌های بابام در پیوند با طبیعت دیده می‌شود. معنایی که گاه با حاشیه‌گزینی و یا محوسازی همراه است و گاه با بیانی دو پهلو و یا در قالب گفتمانی مخرب خود را نشان می‌دهد. از طریق نظام ارزش‌گذاری متن و بر ساخت الگوهای ارزشی که در زبان خود را نشان می‌دهند می‌توان به نقش و جایگاه طبیعت و بوم به عنوان عنصری اصلی و اساسی در بر ساخت معنا و گفتمان آثار مذکور دست یافت.

تحلیل گفتمان بوم‌گرایی در این پژوهش در پی کندوکاو و ارتباط بین مؤلفه‌های زبانی با پدیده‌های زیست محیطی است. «پیوند میان محیط زیست و زبان، براساس چگونگی رفتار انسان‌ها با یکدیگر و با جهان طبیعت، تحت تأثیر افکار، مفاهیم، ایده‌ها، ایدئولوژی‌ها و جهان‌بینی‌ها می‌باشد، که همه به وسیله زبان شکل می‌گیرند» (استیسی، ۱۳۹۵:۱۳) ارتباط ادبیات با محیط زیست و دنیای طبیعت و بررسی و پژوهش درباره آن در حقیقت همان نقد بوم‌گرا است. از پایه‌گذاران اصلی و چهره‌های شاخص این نقد، چرچیل گلاتفلی و هارولد فروم هستند. در نقد بوم‌گرا، فرهنگ و امدار طبیعت است و این نوع نقد، اهمیت زمین را یادآوری می‌کند. «زیبایی، تنوع و حاصل خیزی خارق‌العاده زمین را تا حدی می‌توان حفظ کرد و ممکن است زمانی یاد بگیریم بر روی زمین منصفانه‌تر زندگی کنیم با این بارقه امید به دنبال سرچشمه‌های امید هستیم؛ یعنی جاهایی که ممکن است تغییر برای بهتر کردن اوضاع، از آنجا آغاز شود منتقدان ادبی و نظریه‌پردازان فرهنگی متعهد نسبت به جهان طبیعت مافوق انسانی با تعهد حرفه‌ای آن‌ها نسبت به آثاری است که به فرهنگ انسان می‌پردازند یعنی اینکه نقد نسبت به جنبه بازسازی محیط، غالباً در وهله دوم قرار گرفته است». (پارساپور، ۱۳۹۷:۵۵) محیط زیست واژه‌ای پیچیده و مبهم است، بعضی در ارتباط با موجودات، بعضی دیگر این واژه را محدود به ناحیه و منطقه یا تمامی یک سیاره و یا حتی یک ساحت خارجی می‌دانند. محیط طبیعی و توصیف آن که اهمیت فراوانی در نقد بوم‌گرا دارد، عمری به بلندای ادبیات مکتوب جهان دارد. «فراهم آوردن محلی برای مطالعات منتقدان هنر ادبی و نمایشی؛ که یا از تفکرات محیط زیستی نشأت می‌گیرند یا این موضوع را مورد بحث قرار می‌دهند، این حوزه‌ها شامل نظریات بوم‌شناسی، محیط زیست‌شناسی، مفاهیم طبیعت و ترسیم و نمایش آن‌ها، نسبت دوگانه انسان و طبیعت و موضوعات مربوط به آن می‌شود». (پارساپور، ۱۳۹۲:۹۷) موارد فوق از سری اهدافی بود که سال ۱۹۹۳ در اولین گردهمایی تخصصی با مبحث نقد بوم‌گرا برگزار شد. انسان تا چندی پیش بلایای طبیعی را موجب سلب آسایش خود می‌دانست؛ اما امروزه با پیشرفت تکنولوژی و بهره‌رسانی بی‌رویه از طبیعت، هم انسان و هم طبیعت، تهدیدی جدی برای یکدیگر محسوب می‌شوند. «اهمیت و برجستگی نقد بوم‌گرا در آن است که می‌خواهد در برطرف کردن یا کنترل جریان مخرب محیط زیست مؤثر باشد» (همان: ۹۸) این نظریه نقش مطلوب و مؤثری در مطالعه و بررسی آثار ادبی دارد؛ چرا که ارتباط و پیوندی را که بین انسان و فرهنگ او با طبیعت وجود دارد، برجسته می‌کند. «ما و کشور ما همدیگر را می‌سازیم، هریک به دیگری وابسته‌ایم و به معنی واقعی، بخشی از یکدیگریم... فرهنگ ما و مکان ما همدیگر را شکل می‌دهند و از یکدیگر قابل تفکیک نیستند هویت یا درک ما از خویشتن برای مثال با مکان خاصی که در آن زندگی می‌کنیم، شکل می‌گیرد، جایی که احساس می‌کنیم به آن تعلق خاطر داریم و خانه ماست» (پارساپور، ۱۳۹۲:۹۹) ارزش و برجستگی این نقد در جهان فیزیکی است و همه گونه‌های ادبی در حوزه مطالعاتی آن قرار می‌گیرند. «در قلمرو ادبی کوشش می‌شود شأن و جایگاه نوشتار طبیعت و مشخصات بومی و داستان‌های محلی ارتقاء داده شود و این عناصر که قبلاً به آن‌ها بها داده نمی‌شد در کانون ادبیات قرار بگیرند ناقدان

بوم‌گرا به دنبال نگاه‌های متنوع به طبیعت هستند؛ نگاه‌هایی که برخاسته از تنوع فرهنگی و تنوع اقلیمی است و در ادبیات ملل مختلف متجلی شده است، ژانر نوشته‌های طبیعت از این رو برای آنها اهمیت دارد که نویسنده، تجربه مستقیم و شخصی خود را از طبیعت بیان می‌کند و دیگر از طبیعتی سخن نمی‌گوید که خود در عالم خیال آن را ساخته است» (همان: ۱۰۰). در نزد بوم‌گرایان مکان و موقعیت در شکل‌گیری وقایع داستان اهمیت بسزایی دارند ناقدان بوم‌گرا به لحاظ فرهنگی یا طبیعی بودن، مکان‌ها را به چهار دسته طبیعت بکر، مناظر باشکوه و دیدنی، حومه و نواحی روستایی و دیدنی‌های درون شهری، البته نه به معنای تعیین مرزی نفوذناپذیر تقسیم‌بندی می‌کنند و بیانگر اهمیت مکان در شکل‌گیری انواع آثار ادبی است که در بعضی از داستان‌ها، موضوعیت پیدا کرده و نقشی اساسی و محوری در ایجاد حادثه ایفا می‌کند. سه نوع تقسیم‌بندی کشمکش میان دو فرد، فرد با خودش و با طبیعت وجود دارد که منجر به ایجاد حادثه می‌شود. در کشمکش میان فرد و طبیعت به نوعی طبیعت در مقابل انسان قرار می‌گیرد و در داستان‌هایی که در این پیرامون شکل می‌گیرند با پدیده‌ای طبیعی دست و پنجه نرم کند. در دیدگاه نقد بوم‌گرا، اینکه کدام عاقل، انسان را در مقابل طبیعت قرار می‌دهد و در این مواجهه آیا می‌شود به گونه‌ای عمل کرد که طبیعت کمترین آسیب را ببیند موارد بسیار مهمی محسوب می‌شوند (همان: ۱۱۸-۱۱۶) ساخته و پرداخته کردن ملاحظات زیست‌محیطی و چگونگی شکل‌گیری آن، در مطالعات نقد بوم‌گرا در متن‌های ادبی مورد بررسی قرار می‌گیرند. «نقد زیست‌محیطی به ایجاد روابط معنادار میان خودآگاهی محیطی و زیبایی‌شناسی هنری و ادبی می‌پردازد» (سلیمان کوچی، ۱۴۰۱: ۲۶) گفتگو درباره میزان اهمیت بوم‌نقد به این می‌ماند که در پی اثبات لزوم ادامه حیات آدمی باشیم. «ایجاد گفتمان طبیعت محوری در ادبیات سبز می‌تواند تلنگری باشد به باورهای پیشین ما در باب کلان‌ترین مقولات هستی، طبیعت تنها و تنها نقطه پیوند دیرپای آدمی با جهان و آدمی با آدمی است. ادبیات سبز به ما می‌گوید که باید این بار در برخورد با زمین، رفتار دیگری پیشه کنیم و ادبیاتی به مخاطبان عرضه کنیم که بیش‌تر به سود زمین باشد، و بتواند در بلندمدت، نگرش‌ها، بینش‌ها و چه بسا علم و فن آوری را زمینی‌تر کند» (همان: ۱۲۹).

پژوهش تحلیل گفتمان بوم‌گرا به دنبال تحلیل نحوه تعامل طرفین گفتگو به اقتضای بافت‌های اجتماعی، تعامل مکالمه‌ای، موقعیت‌های مکانی، زمانی، اقتصادی و... و تأثیر تمام این موارد بر محیط زیست است. همچنین محتوای داستان‌های مورد نظر به اقتضای خود متن و نه بر اساس چهارچوب از پیش تعیین شده از منظرهای ایدئولوژی و گفتمان، قالب‌ها و قالب‌سازی‌ها، ارزیابی‌ها و الگوهای ارزشی، محوسازی و برجسته‌سازی و تداعی، باورها و الگوهای واقع‌بودگی و استعاره‌ها قابل بررسی و تحلیل هستند که این پژوهش در پی تفسیر و تحلیل آن‌هاست تا داستان‌های پنهان در پس گفتمان‌ها نمایان شوند. دستیابی به این مهم تنها از منظر تحلیل گفتمان زیست‌محیطی امکان‌پذیر است.

۱-۲-۲- پرسش‌های پژوهش

- مهم‌ترین شاخصه‌های بوم‌گرایی در دو مجموعه داستان آبشوران و همراه آهنگ‌های بابام از علی اشرف درویشیان کدام است؟

- ایدئولوژی چه نقشی در بر ساخت گفتمان بوم‌گرایی در آثار مذکور دارد؟

- گفتمان شخصیت‌های این دو داستان تا چه حد متأثر از شرایط اقلیمی و بومی است؟

زنان ایجاد می‌کند که شکل‌گیری زنانی خسته و تنها و ناتوان در تأمین مخارج زندگی رهاورد گفتمان قدرت خارجی بر روح و زندگی زنان است.

«گفتمان‌های مخرب و گفتمان‌های دوپهلوی» از دیگر مؤلفه‌های زیست محیطی هستند که در شکل‌گیری گفتمان‌های وابسته به آن نقش مؤثری دارند. مثلاً در مجموعه داستانی همراه آهنگ‌های بابام، با گفتمان‌های مخرب جنگ و قاچاق روبرو هستیم. که هر دو به صورت وسیع و بی‌رحمانه تأثیر منفی مستقیم بر زیست بوم و در نتیجه زندگی انسان‌ها دارند.

از دیگر مؤلفه‌های زیست محیطی مرتبط با داستان‌های مذکور، بحث «استعاره مفهومی» است. استعاره مفهومی با استفاده از قواعد زبانشناسی شناختی کانون استعاره را در مفهوم آن قرار داده است نه در واژگان. درویشیان با استفاده از همین قاعده به صورت استعاری به نقش مخرب بعضی از ساخته‌های دست انسان در ارتباط با طبیعت می‌پردازد. مثلاً جمله «ماشینی که قارقار» می‌کند، به صورت استعاری به نقش مخرب ساخته دست بشر در شکل‌گیری آلودگی صوتی و به تبع آن آلودگی هوا اشاره دارد. همین واژه «قارقار» در شکل‌گیری مفاهیم بسیاری نقش ایفا کرده است. همان‌طور که دیده شد، زیست‌بوم و گفتمان بوم‌گرایانه نقش بسیار زیادی در شکل‌گیری واقعیت و طرز تلقی آن، نامگذاری‌ها، ایدئولوژی و سلطه آن بر مردم فرودست داشته است. این داستان‌ها بازنمایی واقع‌گرایانه از زندگی مردمی است که جان و مالشان با طبیعت اطرافشان به هم گره خورده است. طبیعی است که در این ارتباط دو سویه همه آن‌ها در یک دایره خواهند بود، شکست یکی و از بین رفتن او، دیگری را هم تحت تأثیر قرار می‌دهد.

۴-۲- مشکلات انجام پژوهش

تقسیم‌بندی‌هایی که در حوزه نقد بوم‌گرا انجام شده است و گستردگی این موضوع، باعث شد تا حدود زیادی زمان انجام پژوهش به درازا بکشد. نقد بوم‌گرا از جمله نقدهایی است که از منظرهای مختلفی می‌توان بر اساس آن، متون ادبی را سنجید. این گستردگی باعث شد تا متن‌های مورد بررسی چندین و چند بار خوانده شوند تا بر اساس متن نه بر اساس نقد بوم‌گرا، به تقسیم‌بندی و طبقه‌بندی موارد مورد بررسی دست پیدا کنیم.

۴-۳- پیشنهادهایی برای انجام پژوهش

خوانش‌های بوم‌گرایانه از آثار ادبی می‌تواند نتایج جالب توجهی در بر داشته باشد. بخصوص آثاری که در حوزه واقع‌گرایی نوشته شده‌اند بیشترین بهره از طبیعت و زیست بوم در خلق تصاویر، نگرش و... داشته‌اند. پیشنهاد می‌شود آثار ادبی از منظر بوم‌گرایی که از جمله نقدهای جدیدی است که در دنیای امروز سر برآورده است، بررسی و تحلیل شوند تا نگرش‌ها، تفکرها و اندیشه‌ها در برهه‌های تاریخی مشخص و روشن شوند. کلان‌روایت‌هایی در پیوند با طبیعت که با آن‌ها زندگی کرده‌ایم و در دوره‌های مختلف این کلان‌روایت‌ها چه تغییرهایی پیدا کرده‌اند همگی بر اساس نقد بوم‌گرا قابل تبیین و تحلیل هستند.

منابع

- آسابرگر، آرتور (۱۳۹۸). تحلیل گفتمان کاربردی، ترجمه حسین پاینده، تهران: مروارید.
- اتنبرو، دیوید و جانی هاگز (۱۴۰۰). زندگی روی سیاره ما: آنچه خود شاهد آن بوده‌ام و تصویری از آینده، ترجمه سید علیرضا نباتی، تهران: کتاب کوله‌پشتی.
- اروین، آلن (۱۳۹۳). جامعه‌شناسی و محیط‌زیست، ترجمه صادق صالحی و ناهید کاظم‌زاده گنجی، مازندران: دانشگاه مازندران.
- استیبی، آرن (۱۳۹۵). زبان شناسی زیست محیطی، ترجمه دکتر فردوس آقا گل زاده، تهران: نویسه پارسی.
- استیبی، آرن (۱۳۹۵). زبان شناسی زیست محیطی، ترجمه دکتر فردوس آقا گل زاده، تهران: نویسه پارسی.
- افشارنادری، کامران (۱۳۷۸). «از کاربری تا مکان»، مجله معماری ۶، شماره ۶، صص ۵-۱.
- اکشلال، رابرت و همکاران (۱۳۸۵). مقدمه‌ای بر ایدئولوژی‌های سیاسی، ترجمه محمد قائد، تهران: نشر مرکز.
- امن‌خانی، عیسی و عایشه خوجه (۱۳۹۵). «ادبیات کودک و ایدئولوژی‌های معاصر»، فصلنامه علمی-پژوهشی زبان و ادبیات فارسی، شماره چهل و دوم، صص ۱۶۶-۱۳۹.
- ایران زاده، نعمت اله و طاهره سپهوند (۱۳۸۷). «بررسی سبکی رمان سال‌های ابری اثر علی اشرف درویشیان»، پژوهشنامه ادب حماسی، دوره ۴، شماره ۶، صص ۷۷-۵۱.
- بارکر، کریس (۱۴۰۱). مطالعات فرهنگی؛ نظریه و عملکرد، ترجمه مهدی فرجی و نفیسه حمیدی، تهران: مؤسسه مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- باشلار، گاستون (۱۳۹۴). آب و رؤیاها، ترجمه مهرانوش کی‌فرخی، آبادان: پرسش.
- بالامیرزائی، حسین و فریبا البرزی (۱۳۹۶). «بررسی ادراکات حسی مکان در فضاها معماری از دیدگاه پدیدارشناسی: سیر تحول پدیدارشناسی فضای معماری»، چهارمین کنفرانس ملی معماری و شهرسازی پایداری و تاب‌آوری، از آرمان تا واقعیت، صص ۱۲-۱.
- بلامی فاستر، جان (۱۴۰۰). انقلاب زیست‌بومی صلح با کره زمین، ترجمه محسن صفاری، تهران: نشر چشمه.
- بنسون، جان (۱۳۸۲). اخلاق محیط‌زیست: مقدمات و مقالات، ترجمه عبدالحسین وهاب‌زاده، مشهد: جهاد دانشگاهی.
- بهروزی، سجاد و ابوالقاسم فنائی (۱۴۰۱). دین و اخلاق محیط‌زیست: از تعارض تا اجتماع هم‌پوش، قم: دانشگاه مفید.
- بیرنه، آنه‌او و سیلورمن، هیو. جی (۱۳۹۸). و آن‌گاه معنا زاده شد؛ بازنمایی، شبیه‌سازی، سوژه، امیر رضائی‌پناه، سمیه شوکتی‌مقرب، عارف مسعودی، تهران: تمدن علمی.
- پارساپور، زهرا (۱۳۹۲). درباره نقد بوم‌گرا، ترجمه عبدالله نوروزی، حسین فتحعلی، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- پارساپور، زهرا (۱۳۹۲). نقد بوم‌گرا، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- پارساپور، زهرا (۱۳۹۵). ادبیات سبز، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- پارساپور، زهرا و هیوا حسن‌پور (۱۴۰۱). «تقدس و هویت یافتگی شخصیت در سایه طبیعت، پیوند شخصیت و طبیعت در رمان سوران سرد»، دوفصلنامه روایت‌شناسی، سال ۶، شماره ۱۱، صص ۶۳-۴۱.
- پالتریج، برایان (۱۳۹۶). درآمدی بر تحلیل گفتمان، ترجمه طاهره همتی، تهران: نشر نویسه پارسی.
- پرتوی، پروین (۱۳۹۴). پدیدارشناسی مکان، تهران: فرهنگستان هنر.

- پورجعفر، محمدرضا و همکاران (۱۳۹۰). «پدیدارشناسی هویت و مکان در بافت‌های تاریخی»، *فصلنامه علمی-پژوهشی*، شماره سوم، صص ۲۰-۱۱.
- پورمند، حسنعلی و همکاران (۱۳۸۹). «مفهوم مکان و تصویر ذهنی و مراتب آن در شهرسازی از دیدگاه کریستین نوبرری شولتز در رویکرد پدیدارشناسی»، *دوفصلنامه مدیریت شهری*، شماره ۲۶، صص ۹۲-۷۹.
- توماسلو، مایکل (۱۴۰۰). *خاستگاه‌های ارتباطات انسانی*، ترجمه احسان شاه قاسمی، تهران: نشر علمی و فرهنگی.
- تیلور، استفنی (۱۳۹۷). *تحلیل گفتمان چیست*، ترجمه عرفان رجبی و پدram منیعی، تهران: نویسه پاریسی.
- چاره‌جو، فرزین و عاطفه احمدی (۱۳۹۹). «ارزیابی شاخص‌های کیفیت زندگی در محلات حاشیه‌نشین شهر سنج»، *فصلنامه مطالعات برنامه‌ریزی سکونت‌گاه‌های انسانی*، دوره ۱، شماره ۲، صص ۴۹۸-۴۸۳.
- حسن‌پور، هیوا و تورج خسروی شعبانی (۱۴۰۱) «بازنمایی گفتمان قدرت و جایگاه سوژه در رمان مرد گرفتار از محمود کیانوش»، *نشریه زبان و ادب فارسی دانشگاه تبریز*، سال ۷۵، شماره ۲۴۶، صص ۲۹۶-۲۶۳.
- حسن‌پور، هیوا و زهرا پارساپور (۱۴۰۱). «تحلیل گفتمان آگهی‌های بازرگانی بوم‌محور (مطالعه موردی: ایزی‌پک، پایپا، کریستال کوالا، آیری پلاست)»، *دوفصلنامه علمی مطالعات میان‌رشته‌ای در رسانه و فرهنگ*، سال دوازدهم، شماره ۱، صص ۱۲۶-۱۰۷.
- حلوسی، پروانه و همکاران (۱۳۹۸). «کیفر مقدس، تحلیل بوم‌گرایانه رمان آخرین سفر زرتشت»، *دوفصلنامه علمی ادبیات پارسی معاصر، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی*، سال نهم، شماره دوم، صص ۱۲۳-۱۱۱.
- خراسانی، محبوبه و فریده داودی‌مقدم (۱۳۹۸). «طبیعت در قصه‌های عامیانه ایرانی از دیدگاه نقد بوم‌گرا»، *فنون ادبی*، سال یازدهم، شماره ۲، صص ۸۴-۶۹.
- درخشه، جلال (۱۳۸۴). «جستاری در اندیشه بوم‌گرایی»، *نشریه دانش سیاسی*، دوره ۱، شماره ۱، صص ۱۸۰-۱۵۹.
- درویشیان، علی‌اشرف (۱۳۸۳). *همراه آهنگ‌های بابام*، تهران: نشر چشمه.
- درویشیان، علی‌اشرف (۱۴۰۰). *آبشوران*، تهران: نشر چشمه.
- دژادرن، جوزف آر (۱۳۹۶). *اخلاق محیط‌زیست. درآمدی بر فلسفه محیط‌زیست*، ترجمه مهدی کلاهی، تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.
- ذوالفقارخانی، مسلم (۱۳۹۸). «بوم‌گرایی در آثار نیما یوشیج و رالف والدو امرسون»، *نقد زبان و ادبیات خارجی*، دوره هفدهم، شماره ۲۴، صص ۲۷۶-۲۴۷.
- رادمنش، محمد (۱۳۹۵). *جنایت علیه محیط‌زیست*، تهران: ایرانیکا.
- راکعی، فاطمه و فاطمه نعیمی حشکویایی (۱۳۹۵). «استعاره و نقد بوم‌گرا: مطالعه موردی دو داستان گیله‌مرد و از خم چمبر»، *نشریه زبان‌شناخت*، سال هفتم، شماره اول، صص ۱۰۳-۸۹.
- رستمی، زهرا (۱۳۹۱). «بوم‌گرایی در آثار نویسندگان کرمانشاهی با تکیه بر سه اثر از علی محمد افغانی، علی‌اشرف درویشیان و منصور یاقوتی»، *دانشگاه پیام نور استان تهران*.
- ریون، پیتراچ و همکاران (۱۳۹۹). *محیط‌زیست*، ترجمه محمدرضا افضلی، تهران: شرکت انتشارات فنی ایران.
- سالاری، قاسم و همکاران (۱۳۹۴). «ویژگی‌های اقلیمی در آثار علی‌اشرف درویشیان»، *سومین همایش نظریه و نقد ادبی*، صص ۷۳۲-۶۹۹.
- سالاری، قاسم و همکاران (۱۳۹۵). «بررسی نقد بوم‌گرایانه داستان‌های علی‌اشرف درویشیان»، *فصلنامه تخصصی مطالعات داستانی*، سال سوم، شماره دوم، صص ۱۳۵-۱۱۱.
- سلیمی کوچی، ابراهیم (۱۴۰۱). *ادبیات و دفاع از سیاره زمین*، تهران: خاموش.

سمیعی، عنایت (۱۳۸۸). نقدآگاه در بررسی آراء و آثار: مجموعه مقالات، تهران: آگاه.

شیرازی، محمدرضا (۱۳۹۲). «جایگاه پدیدارشناسی و تحلیل معماری و محیط»، نشریه معماری و شهرسازی آرمان شهر، دوره ۱، شماره ۱، صص ۹۹-۹۱.

صادقی، شهیر (۱۳۹۶). «تشبیه در اقلیم داستان، بررسی تشبیهات اقلیمی در داستان‌های پنج حوزه اقلیم‌نویسی ایران»، دوفصلنامه علمی-پژوهشی مطالعات زبانی و بلاغی، سال ۸، شماره ۱۶، صص ۲۲۲-۱۸۹.

صدیقی، سردار (۱۳۹۹). تغییر اقلیم، تهدید هزاره سوم، تهران: شرکت کیمیا خردپارس.

عابدی، محمد و حامد مظاهریان (۱۳۹۲). «ادراک و بررسی فضا و مکان به مثابه محل تعاملات انسان با رویکرد پدیدارشناسی»، کنفرانس ملی معماری و شهرسازی (انسان‌نگار)، صص ۱۱۲-۱.

عادل، هدیه (۱۳۹۹). مدیریت محیط‌زیست با رویکرد معماری پایدار، تهران: پیام مؤلف.

عزیزی، علی و مصطفی تقوی (۱۳۹۱). «مروری بر سیر تطور اخلاق زیست‌محیطی»، نشریه سیاست‌نامه علم و فن‌آوری، سال دوم، شماره ۱، صص ۵۶-۴۵.

عکاشه، سمیر (۱۳۹۸). فلسفه زیست‌شناسی، ترجمه کاوه فیض‌اللهی، تهران: فرهنگ نشر نو.

فرزاد، عبدالحسین و صبا پژمان‌فر (۱۳۸۹). «نقد جامعه‌شناختی رمان سال‌های ابری علی اشرف درویشیان»، تفسیر و تحلیل متون زبان و ادبیات فارسی (دهخدا)، شماره ۴، صص ۱۷۰-۱۳۷.

فنی، زهره (۱۳۸۸). شهرهای کوچک رویکردی دیگر در توسعه منطقه‌ای، تهران: آذرخش.

فیضی، محسن و همکاران (۱۴۰۱). «طراحی مجموعه طبیعت‌گردی کودکان با رویکرد ارتقای خلاقیت و ارتباط بیشتر با طبیعت»، دومین کنفرانس بین‌المللی معماری، عمران، شهرسازی، محیط‌زیست و افق‌های هنر اسلامی در بیانیه گام دوم انقلاب، صص ۱۹-۱.

قاسم‌زاده، سیدعلی (۱۳۹۵). «کیفیت بیداری قهرمان درون در داستان ماهی سیاه کوچولو»، مجله نشر پژوهی ادب فارسی، شماره ۴۰، صص ۲۳۰-۲۰۵.

قاسمی‌پور، قدرت و آرش آذرپناه (۱۳۹۴). «داستان کوتاه تمثیلی در ادبیات معاصر ایران»، فصلنامه پژوهش‌های ادبی، سال ۱۲، شماره ۴۱، صص ۶۸-۳۷.

قلی‌پور، سیاوش و همکاران (۱۳۹۷). «شکل‌گیری فضاهای مسکونی در کرمانشاه با تأکید بر مسکن مهر و سکونت‌گاه‌های غیر رسمی»، پژوهشنامه مددکاری اجتماعی، سال سوم شماره ۱۰، صص ۱۰۶-۷۳.

کرمانی نصرآبادی و ابوالفضل دلوری (۱۳۹۵). «از ایدئولوژی تا گفت‌وگو: سوژه، قدرت و حقیقت»، فصلنامه علوم اجتماعی، سال ۲۶، شماره ۷۴، صص ۱۴۸-۱۱۱.

محقق داماد، سیدمصطفی (۱۳۹۰). «الهیات محیط‌زیست (گزارشی از آرمان‌شهر علامه اقبال لاهوری)»، فصلنامه اخلاق زیست‌محیطی، سال اول، شماره اول، صص ۱۹۲-۱۷۱.

مشهدی، علی و موسی کرمی (۱۴۰۱). «خشونت اکولوژیک علیه زنان تأملی حقوقی بر تأثیر تخریب محیط‌زیست بر افزایش خشونت علیه زنان»، دوفصلنامه علمی فقه و حقوق خانواده، دوره ۲۷، شماره ۷۶، صص ۱۹۱-۱۶۹.

معمارباشی، محمدرضا و همکاران (۱۳۹۹). «اقتصاد سیاسی طرد (حاشیه‌نشین‌سازی محله شهیاد در کرمانشاه)»، مجله جامعه‌شناسی ایران، دوره بیست‌ویکم، شماره ۲، صص ۱۲۴-۱۹۶.

موتنر، گرلینده (۱۳۹۷). گفتمان و مدیریت، ترجمه روح‌اله عطایی، تهران: لوگوس.

میلز، سارا (۱۳۸۲). گفتمان، ترجمه فتاح محمدی، تهران: هزاره سوم.

نیس، آرنه (۱۳۹۹). بوم‌شناسی، اجتماع و سبک زندگی، ترجمه نسرين خسروی، تهران: بان.

هوارث، دیوید (۱۳۹۷). گفتمان، ترجمه احمد صبوری، تهران: آشیان.

وودز، نیكلا (۱۳۹۶). توصیف گفتمان، ترجمه گروه مترجمان، تهران: نویسه پارسى.
ویلسون، ادوارد (۱۳۹۶). در جستجوی طبیعت غریزه زیست‌گرایی، ترجمه کاوه فیض‌اللهی، تهران: فرهنگ نشر نو.
یوما، راجر پرمِن و جیمز مک‌گیلری (۱۳۸۲). ترجمه حمیدرضا ارباب، تهران: نشرنی.

Guo, fei and yihaofei (2023). An Ecological Discourse Analysis of Border Town from the Interpersonal Function Perspective: A Literature Review, pp 70-80.

Abstract

Discourse plays a significant role in shaping, reading and giving meaning to experience (awareness). Since our awareness of the phenomena and events of the outside world is formed within the limits of discourse; Therefore, it has an unbreakable link with literary criticism, one of the types of literary theories that has received attention in recent years in Iran is ecological criticism. This review examines how humans interact with the external environment. This method of interaction implicitly contains a special discourse that the author or narrator conveys to the audience using the situational, verbal and historical, cultural, economic and social background of the story or incident. In this type of criticism, native literature is examined in connection with the issues raised and the influence of the environment and the author's point of view are discussed. In this regard, using the descriptive-analytical research method, the ecological views of Ali Ashraf Darvishian (1320-1396 A.H.) have been investigated in his two collections of stories titled "Abshuran" and "Along with Ahanghaye Babam. Darvishian was born in a poor family in the suburbs of Kermanshah-Abshuran. Because of this, he witnessed the widespread poverty that plagued the family since childhood. Therefore, his nature and surrounding environment had harshly made the situation more difficult for this group of people. This relationship between the two sides of nature and the life of the lower class had significantly affected the Dervishes, which in this research, in the form of categories including "evaluation", "highlighting", "identity", "erasing", "moulding", "reality", "ideology", "discourse" and "metaphors" are shown. The interpretation of the mentioned cases shows that ecology and ecological discourse have a great role in the formation of reality and its perception, names, ideology and its domination over subordinate people. These stories were a realistic representation of the lives of people who understood the role of nature in relation to their lives and souls.

Keywords: discourse analysis, literary criticism, ecological criticism, Ali Ashraf Darvishian, Abshouran, Ahanghaye Babam.

University of Kurdistan
Faculty of Languages and Literature
Department of Persian language and Literature

A Thesis
 Submitted to the Postgraduate Studies Office in Partial Fulfillment of the
 Requirements for the Degree of M.A. in Persian Language and Literature

Title:
**Analyzing the ecological discourse of Ali Ashraf Darvishian's
 works (Case Study: Abshouran's collection of stories and
 Hamraahe Ahanghaaye Baabaam**
 By:
Hajar Hedayatizadeh

The above thesis was evaluated and approved by the following members of the
 thesis committee with **Excellent** quality on August 2023

<u>Position</u>	<u>Title and Name</u>	<u>Signature</u>
1. Supervisor:	Dr. Hiva hassanpour (Assist. Prof)	
2. Advisor	Dr. Yousef Karamichame (Assist. Prof)	
3. Internal Examiner:	Dr. Parsa Yaghoobi Janbesaraii (Assist. Prof)	
4. External Examiner	Dr. Hadi Yousefi (Assist. Prof)	

Head of Department:
Dr. Hiva Hassanpour

Faculty Graduate Coordinator:
Dr. Masud Dehghan

University of Kurdistan
Faculty of Language and Literature
Department of Persian Language and Literature

A Thesis
Submitted to the Postgraduate Studies Office in Partial Fulfillment of the
Requirements for the Degree of M.A. in Persian Language and Literature

Title:
Analyzing the ecological discourse of Ali Ashraf Darvishian's works (Case
Study: Abshouran's collection of stories and Hamraahe Ahanghaaye
Baabaam)

By:
Hajar Hedayatizadeh

Supervisor:
Dr. Hiva Hassanpour

Advisor:
Dr. Yousef Karamichame

August, 2023

University of Kurdistan
Faculty of Language and Literature
Department of Persian Language and Literature

A Thesis
Submitted to the Postgraduate Studies Office in Partial Fulfillment of the
Requirements for the Degree of M.A. in Persian Language and Literature

Title:
Analyzing the ecological discourse of Ali Ashraf Darvishian's
works (Case Study: Abshouran's collection of stories and
Hamraahe Ahanghaaye Baabaam)

By:
Hajar Hedayatizadeh

Supervisor:
Dr. Hiva Hassanpour

Advisor:
Dr. Yousef Karamichame

August, 2023